

Нікітченко Л.О., Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ФАХОВОЇ ПРАКТИКИ.

Постановка проблеми. Підготовка майбутнього вчителя до професійної діяльності відбувається як професійне становлення його особистості. Процес підготовки являє собою складну систему змін і трансформацій у свідомості майбутнього фахівця, що відбиваються в його поведінці, ставленні до повсякденної діяльності та життя в цілому.

Сучасний учитель повинен добре орієнтуватися в різних напрямках наукового знання, основи якого він викладає, знаходити можливості для розв'язання теоретичних, практичних і виховних завдань. Майбутній вчитель біології та хімії повинен бути обізнаним з усіма новими дослідженнями, винаходами та гіпотезами, а також вбачати найближчі і подальші перспективи розвитку навчального предмету, який він викладає.

Проблема підготовки вчителя природничих дисциплін до професійної діяльності вирішується за двома основними методологічними підходами. Перший - розглядає особистість з позиції діяльнісного підходу. З точки зору цієї позиції вчитель вивчається в контексті його “відповідності – невідповідності” вимогам професійної діяльності. Другий - розглядає особистість з позиції індивідуальних особливостей, що виявляються у професійній діяльності. При цьому підході у співвідношенні “діяльність – особистість” превалює поняття “особистість професіонала”, ніж поняття “професійна діяльність”. Принципи діяльнісного підходу в цьому разі не відкидається [8,с.173-175].

Ми погоджуємось з думкою Нестеренко В.В, Днепра С.А, що процес професійно-педагогічної підготовки складає той простір, в якому студент існує

і формується як особистість, опановує навичками педагогічної діяльності і розвиває в собі значущі для означеної професії якості і властивості [1; 5, с.9]. Залежно від того, яким чином організовано вище зазначений простір, буде формуватись професійна готовність майбутніх вчителів, у нашому випадку природничих дисциплін, а саме біології та хімії.

Педагогічні умови, у нашому розумінні, і є тим простором у якому якого студент формується як кваліфікований фахівець.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проаналізувавши науково-методичну літературу [4, с.120-121;7 с.8] ми зробили висновок, що на процес навчання студентів, впливають багато різноманітних причин, головні з яких називають факторами, а сукупність факторів розглядається як умови.

Умови – це багатопланова й змістово наповнена дефініція, суть якої охоплює обставини, від яких залежать стосунки педагога з учнем, «суб'єкта та об'єкта», зумовлюючі взаємодію й розв'язання цілісних завдань, і які сприяють задоволенню запиту та інтересу дійових сторін або учасників певного педагогічного явища [3, с.79]. Умови акумулюють у собі вимоги, висунуті однією стороною до іншої у момент взаємодії і визначувані як певні лінії обов'язків одного суб'єкта перед іншим у розв'язанні проблем взаємного стосунку, що має відтінки або аспекти певної домовленості, або як правила, котрі встановлюються і є наявними в системі освіти та в діяльності педагогічної інституції щодо реалізації принципів навчання й виховання.

Так, І.Підласий, розглядаючи умови та фактори навчання вводить поняття „продуктогенної причини” [6, с.242], об'єднуючи їх у фактори як „значущі причини, що впливають на процес навчання” (загальні фактори). Загальні фактори, у свою чергу, об'єднуються у комплексні, з яких утворюються „генеральні фактори, які об'єднують усі без винятку у продуктогенні причини визначеної групи” [6, с. 243].

У такому контексті як умову будемо розуміти сукупність продуктивних факторів і причин, що забезпечують продуктивність певного процесу. У контексті нашого дослідження – як умову розглядаємо професійну підготовку в процесі проходження фахової практики.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін в процесі проведення фахової практики.

Виклад основного матеріалу:

В процесі експериментальної роботи нами були визначені педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін під час проходження фахової практики:

- Забезпечення поєднання теоретичного матеріалу з практичною діяльністю в процесі професійної підготовки;
- Надання цілям професійної підготовки в процесі проходження фахової практики особистісного смислу;
- Використання сукупності компонентів підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін (мотиваційного, змістового, діяльнісного, організаційно-методичного);
- Використання інтерактивних методів навчання під час проходження фахової практики;
- Цілеспрямоване формування професійних вмінь та навичок у період проходження фахової практики з урахуванням специфіки роботи вчителів біології та хімії.

Обґрунтуємо детально кожну педагогічну умову.

Забезпечення поєднання теоретичного матеріалу з практичною діяльністю в процесі професійної підготовки. За єдності теоретичної і практичної підготовки майбутнього фахівця професійна підготовка досягає свого високого рівня, формується професійна самоактивність студента.

Єдність теорії з практичними вміннями та навиками, в процесі проведення фахової практики забезпечує новий аспект професійної підготовки, поєднує нові практичні досягнення з досвідом роботи. Вдале поєднання теоретичного матеріалу з практичною експериментальною діяльністю дозволяє досягти найвищого результату під час професійної підготовки майбутніх фахівців. Студент повинен постійно вдосконалювати власну практичну діяльність, опановуючи нові досягнення науки і передового педагогічного

досвіду. Майбутній учитель природничих дисциплін має бути теоретично і практично готовим до побудови власної індивідуально-креативної педагогічної технології.

Таким чином, поєднання теоретичного навчання і практики, з одного боку, дає можливість для осмислення і застосування теоретичних знань, отриманих під час теоретичного курсу, визначення їх значущості для професійної діяльності, а з другого боку – закріплення їх у процесі навчально-дослідницької роботи на фаховій практиці.

Надання цілям професійної підготовки в процесі проходження фахової практики особистісного смислу. Особистісно-орієнтований підхід в процесі проходження студентами фахової практики передбачає таку організацію системи взаємодії між студентом та викладачем, за якої «найбільш повно використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку й гармонійного вдосконалення особистості. Особистісно-орієнтовані технології підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін у процесі фахової практики дають можливість: розвивати індивідуальні професійно-педагогічні здібності кожного студента; виявити та використати індивідуальний професійно-практичний досвід кожного студента; виробити стійке прагнення до самоосвіти й самовдосконалення впродовж життя; самовизначитися та само реалізуватися в професійному плані.

Використання сукупності компонентів підготовки майбутнього вчителя природничих дисциплін (мотиваційного, змістового, діяльнісного, організаційно-методичного). Професійна готовність до педагогічної діяльності, – визначає К. Дурай-Новакова, – складне структурне утворення, центральним ядром якого є позитивні установки, мотиви та засвоєні цінності учительської професії. До цієї готовності входять також професійно важливі риси характеру, педагогічні здібності, сукупність професійно-педагогічних знань, навичок, умінь, певний досвід їх застосування на практиці. [2, с.229]. Серед компонентів структури професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін, які формуються в процесі проходження фахової практики, ми виділити такі:

мотиваційний, змістовий, діяльнісний, організаційно-методичний. Крім того нами було визначено критеріальні показники вищезазначених компонентів.

Отже, мотиваційний компонент складають такі показники: усвідомлення наявності в себе педагогічних здібностей; можливість самореалізації сформованість пізнавальної потреби; бажання вдосконалювати фахову підготовку; прагнення до самостійного професійного самовдосконалення.

Змістовий компонент у нашому дослідженні включає в себе такі показники: сформованість біологічних знань; сформованість краєзнавчих знань; сформованість екологічних знань; вміння відбирати та опрацьовувати інформацію.

Діяльнісний компонент складається з: інтересу до практичного аспекту педагогічної діяльності; наявність умінь та навиків дослідницької роботи; наявність навиків роботи у куточку живої природи; наявність практичних умінь та навиків роботи на шкільних ділянках.

Організаційно методичний включає в себе: вміння організовувати власну діяльність; вміння організовувати діяльність учнів; керівництво індивідуальним та груповим навчанням (гурткова робота); навчально-методичне забезпечення.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що кожний структурний компонент професійної підготовки включає в себе лише частину цілісної системи, і лише вдале поєднання всіх структурних компонентів забезпечить підготовку вчителя природничих дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах, спрямовану на забезпечення загальноосвітньої школи як основної ланки системи загальної середньої освіти якісними і конкурентоздатними педагогічними кадрами.

Використання інтерактивних методів навчання під час проходження фахової практики. Методи інтерактивного навчання поділяються на дві групи: групові та фронтальні. Перші передбачають взаємодію учасників малих груп (на практиці від 2 до 3-х осіб), другі - спільну роботу та взаємонавчання всієї групи.

У процесі застосування інтерактивного навчання постійно виникали різні проблеми та труднощі. Вважаємо за доцільне їх навести, щоб показати практичний бік інтерактивного навчання.

Отже, типовими проблемами були: студенти боялися висловлювати свою думку (33,74%); студенти не вміли слухати інших, в процесі обговорення не прислухалися до думки одногрупників (16,56%); студентам важко було змінювати методи роботи (18,47%); лише лідер групи був активним, слабші студенти одразу ставали пасивними (17,89%); практичні завдання виконували лише декілька учнів(13,34%).

Проте, за умови вмілого керівництва впроваджені інтерактивні методи навчання дозволяють залучити до роботи всіх студентів групи, сприяючи виробленню практично-дослідницьких навиків та поглибленню мотивація навчання.

Результати дослідження показали що, після запровадження цих методів можна констатувати наступні зміни: виробилось вміння приймати спільні рішення(18,63%); студенти з легкістю змінювали методи роботи (22,4%); практичні завдання виконувались більшістю студентів (27,21%); завдання набували особистісного смислу (19,45%); студенти краще аналізували, систематизували, узагальнювали та порівнювали (12,57%).

Таким чином використання інтерактивних методів навчання на фаховій практиці сприяло кращому оволодінню навчального матеріалу та покращувало навички практичної роботи у студентів.

Цілеспрямоване формування професійних вмінь та навичок у період проходження фахової практики з урахуванням специфіки роботи вчителів біології та хімії. Специфіка професійної діяльності вчителя біології та хімії визначає зміст умінь, які необхідні для її забезпечення. Всі педагогічні вміння тісно взаємопов'язані між собою, і без поглибленого вивчення сутності професійної діяльності доволі важко визначити загальну, необхідну для її виконання кількість. Компетентне здійснення педагогічної діяльності потребує володіння певними вміннями, котрі можна виробити тільки на фаховій практиці, у процесі безпосереднього виконання певного виду завдань. У

нашому дослідженні ми виділяємо такі професійні вміння:

- методичні вміння;
- дидактичні вміння здійснювати міжпредметні зв'язки, формувати загальноучбові і спеціальні вміння та навички;
- комунікативні вміння;
- прогностичні і проєктивні вміння;
- самоосвітні вміння і навички;
- творчі вміння;
- вміння розподілу уваги;
- самоосвітні вміння;
- організаційні вміння, вміння спілкування, організації педагогічного процесу як співробітництва і взаєморозуміння;
- дослідницькі вміння;
- практичні вміння, вміння ставити і вирішувати практичну задачу.

Не менш важливими для професійної підготовки є навички отримані під час фахової практики. Вони сприяють формування у студентів практичних навичок з організації дослідницької діяльності школярів на навчально-дослідницькій земельній ділянці, у куточку живої природи, під час постановки польових та демонстраційних дослідів, навичок збирання і виготовлення колекцій, необхідних для наукової і навчальної роботи; Отримання практичних навичок по організації куточка живої природи і спостереження за тваринами; отримання практичних умінь і навичок дослідницької роботи; отримання навичок використання визначників; оволодіти методикою проведення екскурсій у природу.

Висновки: Визначені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови виявили свою ефективність в процесі проведення експериментального дослідження процесу професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін під час проходження фахової практики. В ході експерименту доведено, що під впливом комплексу педагогічних умов у студентів підвищувався рівень оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками роботи. Результати експерименту свідчать про позитивний вплив

запропонованих педагогічних умов на процес професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін.

Література

1. **Днепров С.А.** Педагогическое сознание: Теория и технология формирования у будущих учителей: Монография // Образование: исследовано в мире [Электронный ресурс]; Международный научный педагогический Интернет-журнал с библиотекой – депозитарием =oimru/url:http://www.oim.ru.
2. **Дурай-Новакова К. М.** Формирование профессиональной готовности к деятельности / К. М. Дурай-Новакова // – М.: Просвещение, 1983. –С. 229.
3. **Козій М. К.** Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: Метод. посібник./ М.К. Козій – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. –С. 79.
4. **Кухарев Н.В.** На пути к профессиональному совершенству/Кухарев Н.В. – М.: Просвещение, 1990. – С.120-121.
5. **Нестеренко В.В.** Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя. – Автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський держ. ун-т ім. К.Д. Ушинського / В.В. Нестеренко– Одеса: Б.в., 2003. – С. 9.
6. **Пуховська Л. П.** Професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ століття: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04./ Л.П. Пуховська. – К., 1998. – С. 242-243.
7. **Савчук С. І.** Підготовка вчителя фізичної культури у процесі вивчення курсу “легка атлетика”. Автореф. дис. канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02./ С.І. Савчук. – Луцьк, 2000. – С. 8.
8. **Санникова О. П.** Эмоциональность в структуре личности/ Санникова О.П. – Одесса, 1995. –С. 173-175.

Нікітченко Л.О.

Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін в процесі проведення фахової практики.

У статті визначено та обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін в процесі проходження фахової практики. Також обґрунтовано данні педагогічні умови з погляду доцільності і своєчасності впровадження їх в процес фахової підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови, фахова практика, майбутній учитель.

Никитченко Л.А.

Педагогические условия профессиональной подготовки будущих учителей естественных дисциплин в процессе проведения профессиональной практики.

В статье определено и обосновано педагогические условия профессиональной подготовки будущих учителей естественных дисциплин в процессе прохождения профессиональной практики. Также обосновано данни педагогические условия с точки зрения целесообразности и своевременности внедрения их в процесс профессиональной подготовки.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональная практика, будущий учитель.

Nikitchenko L.O.

Pedagogical terms of professional preparation of future teachers of natural disciplines are in the process of leadthrough of professional practice.

In the article certainly and grounded pedagogical terms of professional preparation of future teachers of natural disciplines in millet of passing of professional practice. Also grounded dannii pedagogical terms from point of expedience and timeliness of introduction of them in the process of professional preparation.

Keywords: pedagogical terms, professional practice, future teacher.

Відомості про автора

Нікітченко Лілія Олександрівна – аспірант кафедри біології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін.

Контактний тел.: 0975811530